

Posudek oponentky na diplomovou práci Bc. Jana Harmáčka *Ve stínu orlice, na prsou lva a pod dvojramenným křížem: Životní příběh Antona Malinovského (1922–2011)*, FHS UK 2019, 214 s.

Jan Harmáček si pro svou diplomovou práci vybral zpracování životního příběhu Antona Malinovského. Výběr to nebyl náhodný, nýbrž jednalo se o dědečka autorovy přítelkyně, což autorovi umožnilo dobrý přístup nejen k rodinným archiváliím a již pořízeným nahrávkám s Malinovským, ale též ke členům rodiny jakožto narátorům v rámci diplomové práce. Tento osobní vztah skrze svou partnerku pak autor správně metodologicky reflektuje na příslušných místech předložené práce.

Autor pracoval jak s množstvím archiválií, tak zejména s již zmíněnými rozhovory, které s Malinovským vedli jeho příbuzní, a s vlastními rozhovory s těmito příbuznými. Z pouhého pohledu na množství získaného materiálu je zjevné, že autor svou práci zpracovával opravdu poctivě a s nadšením pro věc, což ostatně dokazuje i neobvykle velký rozsah práce (Závěr končí na tiskové straně 175, počet normostran autor neuvádí). Velice pozitivně hodnotím též zpracování obrazové přílohy (9 stran).

Jakkoli i na našem pracovišti zastáváme názor, že diplomové práce by měly mít cca 80–120 normostran textu, přičemž nedodržení rozsahu může být důvodem ke zhoršení hodnocení, osobně bych s delší prací neměla vůbec žádný problém, pokud by takový rozsah byl odůvodněný. Obávám se však, že v případě předložené práce se do rozsahu podepsalo právě již zmíněné nadšení a zároveň nedostatek času na dokončení práce před odevzdáním, což autorovi znemožnilo nahlédnout strukturu své práce z většího odstupu. Jinak bych si totiž jako oponentka nemusela klást následující, poměrně zásadní otázky ohledně **struktury** práce.

Na první pohled podle obsahu stavba práce vypadá logicky: úvod, teoreticko-metodologická část, empirická část, závěr. Při čtení se však ukazuje, že se různé segmenty chaoticky prolínají a není jasné, proč například obecná definice orální historie zazní nejprve v pouhé poznámce pod čarou v Úvodu na s. 3, aby autor orálněhistorické rozhovory, pořízené v rámci své práce, následně popsal až na s. 33 a znovu se k nim vrátil na s. 72, kde – odděleně od samostatného výkladu životního příběhu Malinovského – autor opětovně zčásti reflektuje pořizování OH rozhovorů, zčásti je analyzuje po „stránce obsahové, psychologické a jazykové [...]“ (s. 72)

Vybraná práce s OH prameny je pouze ilustrací (dle mého názoru) ne zcela konzistentní struktury práce, navíc se častým dublováním informací obsah práce zbytečně natahuje na úkor srozumitelnosti. Daleko zásadnější je však již zmíněná analýza mimo výkladovou část práce.

Autor totiž Empirickou část své práce dělí na Analytickou část (s. 44–100) a na Biografickou a interpretační část, která tvoří samotné jádro jeho práce (s. 101–171; bude však rozebráno dále). Nejen na našem pracovišti panuje však konsenzus, že analýza a interpretace spolu naprosto zásadním způsobem souvisí a jsou neoddělitelné, mohl by tedy prosím autor u obhajoby vysvětlit, proč se k tomuto striktnímu rozdělení uchýlil? Domnívám se totiž, že nejenže by tyto dva kroky měly být provázané, ale navíc mnohé z tzv. Analytické části je spíše sumarizace dostupných pramenů v archivech a jejich povšechná kritika, nikoli skutečná analýza, přičemž se tyto pasáže opět dublují s výčtem pramenů výše (srv. se s. 28). Autor má v této části zároveň tendenci upozorňovat na mnohé *zajímavosti*, které během svého výzkumu dokázal shromáždit (např. s. 46), nicméně dále s nimi příliš neparuje – ani zde, ani v tzv. Biografické části.

Pokud jde o „analýzu orálněhistorických rozhovorů“ z pohledu obsahu, jazyka a psychologie,¹ jsem přesvědčena o tom, že by relevantní pasáže opět měly být využity v samotném jádru textu, to jest v Interpretaci části, takto se některé motivy – bez hlubší interpretace – opět pouze dublují a důvod tohoto rozdělení ve vztahu k záměru předložené práce není vůbec zjevný. Stejně tak životní příběhy členů rodiny bezpochyby souvisí s životem Malinovského, tedy by neměl být problém zařadit je do samotného výkladu.

V podobném duchu bych autora práce ráda požádala o vysvětlení, proč v Biografické a interpretační části textu (s. 101–171) bez označení v obsahu uvádí i bez jakékoli další interpretace pasáže Antonův rozchod s dějinami 20. století aneb Jak otce, dědu, tchána a „strejdu“ viděli příbuzní (s. 157–160), Řekli o Antonovi... (s. 160), A řekl Anton... (s. 161), Stručná rodová historie (s. 162–163), Anton Malinovský (biografická črta; s. 164–166) a Časová osa pro kontrolu biografie a interpretace (s. 167–171). Nejenže tak vysvětluje, že samotná výkladová část je z celku 214 stran fakticky vzato pouze na stranách 101–156, nicméně také není jasné, proč výroky Malinovského a o Malinovském nebyly využity v samotném jádru práce, proč rodová historie nebyla zakomponována na začátek jeho životního příběhu či proč biografická črta a časová osa nebyly jednoduše včleněny do závěru, respektive do příloh práce.

Výše řečené je samozřejmě spíše otázkou struktury práce, nicméně částečně se svou neutřídností promítá i do jejího **obsahu**. V samotném abstraktu textu se dozvíme: „Z metodologického hlediska bude práce využívat metod kvalitativního a historického výzkumu, z typologického hlediska pojetí biografie se bude jednat o vědecko-historicky pojatý životní příběh s prvky na pomezí umělecko-vědecké biografie. Práce rovněž využije konceptu sociologické imaginace.“ (s. 1) Rozboru teorie a metodologie je pak věnována Teoretická část (s. 15–43).

Autor se na mnoha místech práce vymezuje vůči „tradiční biografii“, ani na jednom však neuvádí, co touto tradiční biografii rozumí. Svůj vlastní přístup opět definuje roztržštěně v různých pasážích práce, což opět srozumitelnosti textu nepřispívá, tím spíše, když si sám na jedné straně i protiřečí: „Pojem životní příběh jsem zvolil proto, že se v případě mé práce nejedná o biografii běžného typu, jak ji zná převážná většina čtenářů. [...] v případě této práce [se] alespoň z širšího hlediska stále jedná o biografii [...]“. (s. 6) Podobných momentů v práci nalezneme několik, proto bych ráda autora u obhajoby požádala o vyjasnění jeho vztahu k biografickému psaní jako takovému.

Volně s tím souvisí i zmíněná snaha o uměleckost předloženého textu. Autor sice zmiňuje „zajímavé reflexe“ Hayden Whitea (s. 17), dále s nimi už ale nepracuje, pouze konstatuje, že k uměleckému (spíše bychom mohli říci literárnímu) jazyku se bude i ve vědeckém textu uchýlovat, aby neochudil čtenáře o vylíčení některých událostí lidského života. (s. 6) Ve chvíli, kdy se autor tímto vztahem vědecké a umělecké, respektive vyprávěcí roviny textu zabývá, bylo by vhodné ho reflektovat například za pomoci knihy Jana Horského *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním* (Argo, 2009).

Další otázky ve mně vzbuzuje využití konceptu sociologické imaginace Charlese Wrighta Millse, původně popsané již v roce 1959 ve stejnojmenné knize, kde upozorňuje na to, že život jedince je nutné nazírat v celospolečenském kontextu, nelze jej pochopit „per se“, bez ohledu k vnějším okolnostem. Orální historici by pravděpodobně řekli, že nelze porozumět

---

¹ Ostatně možnosti psychologické analýzy jsou také diskutabilní a spíše bych se bránila například posuzování posttraumatické stresové poruchy biografovaného v případě historické práce. (s. 68)

životnímu příběhu bez ohledu na historicko-společenský kontext, ve kterém se daný životní příběh odehrával/odehrává. Při pohledu na název této podkapitoly (Sociologická imaginace aneb Nepohlížejme na minulost očima dneška) je však možné, že se autor vůči orálněhistorickému přístupu, který naopak rozhovor s narátorem chápe jako percepci minulosti z dnešní perspektivy, vymezuje. V tom případě bych ráda požádala o upřesnění u obhajoby.

Pozoruhodné je i to, jak využití tohoto konceptu zdůvodňuje sám autor: „Cestu k tomuto na dlouho zapomenutému a na chvíli (zřejmě kvůli jeho dodatku o umění intelektuální práce) znovu objevenému vědci a hlavně Člověku, který nekonvenoval jak mocným kapitalistům a vyprázdňeným liberálům, tak totalitním ideologiím, a který nebyl ani marxistou, mi ukázal ve své podnětné knize *Chápající rozhovor* Jean-Claude Kaufmann. Mills nikdy nepřistoupil na hru pseudovědců, schovávajících se za nicneříkající slova a abstraktní teorie, „bádajících“ v zájmu mocenské elity a pasoucích se na jejich štědrých dotacích a státních grantech.“ (s. 19)

„Při uvažování nad možnostmi poznání a jednání biografovaného jedince se logicky budou také vynořovat otázky ideového či politického charakteru a nelze se nevyhnout ani konfrontaci se současným modelem systému ovládajícího podstatnou část dnešního světa – Millsem kritizovaným liberálně demokratickým řádem (= kapitalismem) – a jeho výkladem dějin. [...] Tento vývoj moderního kapitalismu přivedl lidi (mimo elitu) do bezmocného postavení (ekonomického i společenského), ve kterém se už od dětství nacházel také můj biografovaný, jenž se této situaci musel naučit také přizpůsobovat své životní volby. Tím spíše, že většina historických změn probíhá bez vědomé kontroly lidí, jako byl on, a za jejich zády.“ (s. 22) „Sociologická imaginace ale nespočívá v tom, umět si představit, co bychom v té které situaci udělali my, ale v tom, umět pochopit a odhalit, proč dotyčný jednal ve své situaci a ve svém pohledu na ni tak, jak jednal.“ (s. 23)

Jakkoli plně respektuji autorovo rozhodnutí zakotvit svou práci v tomto konceptu, opět se nemohu ubránit přesvědčení, že touto částí spíše z jiné pozice říká to, co již orální historie přijímá jako samozřejmé, což samozřejmě souvisí i s tím, že svou práci staví na konceptu starém 60 let. Ostatně nereflektovaná práce s literaturou významně staršího data se objevuje například i na straně 33, kdy se opírá o tvrzení sbírky *Práce s pamětníky a vzpomínkami: Metodická příručka*, kterou v roce 1967 vydala Socialistická akademie ve spolupráci s Ústavem dějin KSČ a Komisí pro regionální dějiny při Severomoravském KV KSČ. Zároveň bychom díky již zmiňované knize Jana Horského mohli pochopitelně vznést otázku po badatelské dostupnosti nějakých vnitřních rozhodovacích procesů jednotlivce.

Autor však tuto dostupnost neproblematizuje (s. 33), naopak místy zcela rezignuje na vlastní interpretaci, když například píše: „Tato přímá řeč [úryvky z rozhovorů] však nebude sloužit k dokládání nebo dokazování faktů, nýbrž má za úkol poskytnout vzhled do povahopisu osobnosti biografovaného, přiblížit způsobem jeho myšlení a vnímáním světa v tom smyslu, že často o biografovaném může čtenáři několik vět z jeho úst říci mnohem víc, než obsáhlý popis z pera biografy.“ (s. 17)

Jakkoli tedy byly autorem v pasáži k sociologické imaginaci vzbuzeny velké naděje ve vztahu k interpretativní povaze samotného jádra textu, je nutné říci, že navzdory názvu této podkapitoly se k velkým interpretacím neodvažuje, a to ani právě ve vztahu k celospolečenskému kontextu té které části životního příběhu Malinovského. Jeho život je

zde popsán spíše faktograficky, byť za použití mnoha různých typů pramenů, a dlouhé citace z nich opět spíše nahrazují autorský popisný text, než že by sloužily jako podklad k nějaké hlubší práci s nimi. Ponechávání citací, aby „hovořily samy za sebe“, se však bohužel projevuje i v tématech, které by s ohledem na Millse asi rozpracování zasloužily.

Na s. 107 autor například zmiňuje v citátu pana Malinovského, že po dokončení obecné školy musel na základě zákona odejít do Čech. „Normálne, hlava nehlava, hej, musel si do Košic. V Košiciach sústredili transport detí...“ Autor však neuvádí odkaz na tento zákon, ani si neověřuje, zda skutečně existoval, přitom z velice (možná až příliš) podrobných poznámek pod čarou na jiných místech je zřejmé, že se v sekundární literatuře dobře orientuje.

Daleko složitější téma je však problematický vztah Čechů a Slováků u pana Malinovského, který sice autor na několika místech naznačuje (s. 40, s. 106 ve vztahu k jeho ostrakizaci v „Masarykově republice“, částečně v poznámce 292 na s. 111), ale dále ho nerozpracovává, přitom například ve vztahu k Malinovského podpoře Slovenského štátu (s. 114), Jozefa Tisa a Andreje Hlinky a jeho katolickému vyznání by to mohla být klíčová interpretační linka, ve které by mohl autor propojit právě subjektivní a objektivní roviny, ovlivňující chování jednotlivce, jak si v „millsovské pasáži“ předsevzal. Autor však zůstává spíše na rovině úvahy, že podpora Slovenského štátu byla pro většinu prostých Slováků vlastně přirozená, protože je předtím Češi využívali jako levnou pracovní sílu. (s. 117) Takové tvrzení by však bylo záhodno „zarámovat“ alespoň nějakým (jistě již existujícím) výzkumem.

Obdobně nerozpracovány pak zůstávají ostatní aspekty vztahu Malinovského k „velkým dějinám“: k poválečnému vztahu k Maďarům (s. 134), k událostem února 1948 (pouze zmíněno, že jako pracovník věznice byl zodpovědný za „kontrolu a zavírání“ stávkujících vojenských aspirantů, s. 135). Události roku 1968 jsou naopak zpracovány dobře, ovšem když opět dojde na národnostní otázku, autor pouze konstatuje: „Radost mohl mít Anton alespoň z federálního uspořádání státu a osoby Gustáva Husáka, kterého měl rád nejen proto, že byl Slovák. Jediné, co mu prý později vyčítal bylo, že nemluvil na veřejnosti svojí mateřtinou.“ (s. 147) V případě událostí roku 1989, respektive rozdělení Československa pak již podpora Mečiarova HZDS vyplývá jaksi „přirozeně“. (s. 154)

Naopak vztah Malinovského k téměř celoživotní službě v armádě s ohledem na jeho původ i náboženské vyznání autor uspokojivě shrnuje zejména na s. 143–144, přesto je však s ohledem název i rozsah práce zřejmé, že by tento vztah k vojenství, vyjevený například zálibou v nošení uniformy i mimo službu, mohl být ještě hlouběji rozpracován i na základě již existujících prací z vojenské historie. Ostatně několikrát zmíněný citát k tomu vysloveně vybízí: „No tak se mu zalíbilo, když dostal tu uniformu, že má čistý hadry na sobě, tak díky tomu taky zůstal v tý armádě, že se konečně cítil jako člověk a ne jako nějaký vyvrhelec.“ (s. 132)

Co se čistě jazykové úrovně práce týče, autorovo vyjadřování je téměř prosto hrubých pravopisných chyb, překlady se v práci objevují v přijatelné míře. Výrazově, jak již bylo řečeno, sklouzává k občasným literárnějším pasážím (nejvíce asi složením vlastní básně o Malinovském, s. 172), občas nepřiliš vhodně přejímá výrazy „svých narátorů“ (nacisté automaticky označováni jako Němci, železničáři ajznboňáci atp.). Blízký vztah autora k biografovanému je zřejmý i z toho, že o něm ve výkladové části mluví pouze jako o Antonovi, což nebývá běžné, ale mě osobně to nikterak neruší.

Závěrem: autor nepochybně odvedl velký kus práce v oblasti heuristiky i obsahové analýzy. Domnívám se však, že text by si zasloužil ještě nemenší úsilí ve stavbě jeho struktury, posílení proklamovaného interpretativního obsahu a historické kontextualizace. V současné verzi navíc výrazně přesahuje doporučený rozsah, což z výše popsaných důvodů nepovažuji za opodstatněné. Proto práci doporučuji k obhajobě a navrhuji na základě průběhu obhajoby hodnocení mezi stupni velmi dobře (2) a dobře (3).

V Praze dne 17. 1. 2019

Mgr. Jana Wohlmuth Markupová